

Sygn. akt II CSK 149/08

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 września 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Helena Ciepla (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Henryk Pietrkowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Syndyka Masy Upadłości P. B.

Przedsiębiorstwa Budowlanego Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
w S.

przeciwko E. K. Przedsiębiorstwu Handlowo - Usługowemu
Spółce Jawnej, A. D., R. S. z siedzibą w S.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 30 września 2008 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 27 czerwca 2007 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny w S. wyrokiem z dnia 27 czerwca 2007 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w S. z dnia 30 czerwca 2006 r. oddalający powództwo w ten sposób, że uznał za bezskuteczną w stosunku do masy upadłości „P. B.” Przedsiębiorstwa Budowlanego, spółki z o.o. w S. umowę przewłaszczenia w celu zabezpieczenia, zawartą w dniu 30 czerwca 2004 r. między „P. B.” Przedsiębiorstwem Budowlanym, spółką z o.o. w S. a pozwanym Przedsiębiorstwem. Przedmiotem tej umowy była szczegółowo opisana maszyna koparko-ładowarka.

Według dokonanych ustaleń spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, działająca jako Przedsiębiorstwo „P. B.”, której upadłość ogłoszona została w dniu 28 września 2004 r. straciła płynność finansową pod koniec 2003 r., powodując zadłużanie się w stosunku do pozwanego Przedsiębiorstwa. W dniu 30 czerwca 2004 r. Przedsiębiorstwo „P. B.” jako przewłaszczający zawarło z pozwanym Przedsiębiorstwem jako przyjmującym, pisemną umowę przewłaszczenia w celu zabezpieczenia rosnącego długu, której przedmiotem była koparko-ładowarka. Umowa nie została opatrzona urzędowym poświadczeniem daty złożenia przez strony oświadczeń woli (art. 81 § 1 k.c.). Sąd Okręgowy uznał, że umowa przewłaszczenia ma jednak datę pewną, bowiem uzyskała ją wskutek umieszczenia o niej wzmianki w treści uzasadnienia postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Wskutek niespłacenia rosnącego długu przewłaszczona maszyna – zgodnie z umową przewłaszczenia – została, po jej wycenieniu przez rzeczoznawcę na kwotę 102 000 zł netto, wydana stronie pozwanej, która w dniu 27 września 2004 r. zbyła ją osobie trzeciej za cenę 90 000 zł netto. Trzy dni wcześniej – 24 września 2004 r. Przedsiębiorstwo „P. B.”, sp. z o.o. zgłosiło wniosek o ogłoszenie upadłości, wskazując o istnieniu zabezpieczenia na swoim majątku, wynikającego z zawartej umowy z dnia 30 czerwca 2004 r. Sąd ogłosił upadłość spółki „P. B.” w dniu 28 września 2004 r. Syndyk masy upadłości w dniu 7 października 2004 r. skierował do strony pozwanej pisemne oświadczenie, że na podstawie art. 102 § 2 Prawa upadłościowego i naprawczego (Pr.up. i napr.) uznaje

za bezskuteczną wobec masy upadłości umowę przewłaszczenia na zabezpieczenie, żądając wydania koparko-ładowarki.

Sąd Apelacyjny odmiennie niż Sąd Okręgowy uznał, że strona powodowa ma interes prawny w wytoczeniu powództwa na podstawie art. 189 k.p.c., a ponadto stwierdził – przeciwnie, niż Sąd Okręgowy – że umowa przewłaszczenia nie została zaopatrzona w datę pewną.

Strona pozwana, opierając skargę kasacyjną na podstawie naruszenia art. 101 ust. 2 Pr.upadł. i napr. oraz art. 81 § 2 pkt 1 k.c. przez błędną ich wykładnię i w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie, wносиła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie „o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości”, co należy rozumieć jako wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji strony powodowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny przepisów art. 101 ust. 2 Pr.upadł. i napr. oraz art. 81 § 2 pkt 1 k.c. przez błędną ich wykładnię nie zasługiwał na uwzględnienie. W doktrynie i judykaturze wyrażany jest pogląd, że szczególna forma czynności prawnej, jaką jest pismo z datą pewną (art. 81 k.c.), ma charakter niejednorodny. Prezentowane są różne definicje daty pewnej: węższa – formalna, kryjąca się za sformułowaniem art. 81 § 1 *in principio* k.c. oraz szersza – realna, wynikająca z treści art. 81 § 1 *in fine* k.c. (po przecinku). Rozróżnia się także datę pewną *sensu stricte* (art. 81 § 1 k.c.) polegającą na urzędowym poświadczeniu daty dokonania czynności prawnej (art. 81 § 1 k.c.) oraz datę pewną *sensu largo*, którą czynność prawna nabywa później niż w dacie jej dokonania, tj. w chwili wskazanej w sytuacjach opisanych w art. 81 § 2 i 3 k.c. Cecha pewności w tych sytuacjach dotyczy jednak nie daty dokonania czynności w określonym dokładnie momencie, ale istnienia czynności prawnej w chwili, gdy czynność prawna "nabyła" datę pewną w wyniku stwierdzenia dokonania czynności prawnej w dokumencie urzędowym - od daty dokumentu urzędowego (art. 81 § 2 pkt 1 k.c.); w wyniku umieszczenia wzmianki przez organ państwowy, organ jednostki samorządu terytorialnego lub przez notariusza - od daty wzmianki (art. 81 § 2 pkt 2 k.c.) bądź na skutek śmierci

jednej z osób podpisanych na dokumencie - od daty śmierci tej osoby (art. 81 § 2 k.c.).

Tego rodzaju rozróżnienie pojęcia „data pewna” ma – na co wskazuje niniejsza sprawa – istotny walor praktyczny. W przypadku bowiem uznania, że jest to pojęcie jednolite i brak jest podstaw, zwłaszcza w świetle wykładni gramatycznej art. 81 k.c., do czynienia wskazanego rozróżnienia na datę pewną *sensu stricte* oraz datę pewną *sensu largo* należałoby uznać, że datę pewną ma zarówno czynność prawna zdziałana na piśmie i poświadczona urzędowo w czasie jej dokonania, jak również czynność prawna dokonana w zwykłej formie pisemnej, ale poświadczona w sposób wskazany w § 2 art. 81 k.c. Prowadziłoby to do przyznania każdej ze stron czynności prawnej, a także osobom trzecim konwalidacyjnego prawa kształtującego, polegającego na możliwości przekształcenia nieważnej czynności prawnej w czynność ważną w następstwie podjęcia działań opisanych w art. 81 § 2 i 3 k.c. Za niedopuszczalnością sanowania braku formy pisemnej z datą pewną *ad solemnitatem* w trybie określonym w art. 81 § 2 i 3 k.c. opowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 listopada 2003 r., V CK 455/02 (LEX nr 141686). Takie samo zastrzeżenie należy przyjąć w przypadku formy pisemnej z datą pewną *ad eventum*. Wprawdzie niezachowanie tej formy nie powoduje bezwzględnej nieważności czynności prawnej, jak ma to miejsce w przypadku zastrzeżenia formy *ad solemnitatem*, jednak powoduje, że nieważny staje się skutek objęty zastrzeżeniem. Zgodnie art. 101 ust. 2 Pr. upadł. i napr. umowa przeniesienia własności rzeczy, wierzytelności lub innego prawa zawarta w celu zabezpieczenia wierzytelności jest skuteczna wobec masy upadłości, gdy została zawarta w formie pisemnej z datą pewną. W przypadku tej umowy nieważnością objęta jest zatem skuteczność umowy wobec masy upadłości.

Twierdzenie skarżącego że umowa przewłaszczenia na zabezpieczenie stała się skuteczna względem masy upadłości z tego względu, że ma datę pewną uzyskaną w sposób określony w art. 81 § 2 i 3 k.c., oparte jest na poglądzie przyjętym w judykaturze, który nie zyskał akceptacji w doktrynie. Zgodnie z tym zapatrywaniem przewidziana w art. 101 Pr. upadł. i napr. forma pisemna z datą pewną jest zachowana zarówno wówczas, gdy nastąpiło urzędowe poświadczenie daty dokonania czynności prawnej (art. 81 § 1 k.c.), jak i wtedy, gdy czynność

prawna uzyskała datę pewną na skutek zdarzeń wymienionych w art. 81 § 2 i 3 k.c. (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2005 r., III CZP 104/05, OSNC 2006, nr 10, poz. 162 oraz głosę w OSP 2006, nr 7-8, poz. 87). Należy podkreślić, że wspomniana uchwała podjęta została w sprawie, w której zdarzenie przewidziane w art. 81 § 2 k.c. nastąpiło przed ogłoszeniem upadłości. W rozpoznanej sprawie kolejność zdarzeń była odwrotna; umowa przewłaszczenia uzyskała datę pewną po ogłoszeniu upadłości. Już z tych względów odwoływanie się do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2005 r. nie znajduje usprawiedliwienia.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną uznał, że niezależnie od tego, czy zdarzenie, o którym mowa w art. 81 § 2 i 3 k.c. następuje przed, czy po ogłoszeniu upadłości, umowa przewłaszczenia nie uzyskuje daty pewnej. Innymi słowy umowa taka jest skuteczna względem masy upadłości tylko wtedy, gdy ma datę pewną w rozumieniu art. 81 § 1 k.c. Za przyjęciem takiego stanowiska przemawia przede wszystkim wykładnia gramatyczna przepisu art. 101 ust. 2 Pr. upadł. i napr., w którym ustawodawca postawił wymaganie „zawarcia” umowy w formie pisemnej z datą pewną. Przez „zawarcie umowy w formie pisemnej z datą pewną” należy więc rozumieć wyłącznie pismo zawierające datę pewną. Gdy wykładnia literalna przepisu nie doprowadza do wniosków nieracjonalnych nie ma powodów do poszukiwania argumentów, które dostarcza wykładnia celowościowa. Nie przekonuje wynikający z niej argument, że w przypadku umowy przewłaszczenia na zabezpieczenie, o której mowa w art. 101 ust. 2 Pr. upadł. i napr. uzyskanie daty pewnej w trybie art. 81 § 2 k.c. wystarcza, aby wykluczyć możliwość działania na szkodę innych wierzycieli przez antydatowanie zawartej umowy. W literaturze trafnie podkreśla się, że szkoda wierzycieli może wiązać się także z działaniami podjętymi przed ogłoszeniem upadłości, zwłaszcza w sytuacji, gdy niektórym wierzycielom znany jest stan istniejącej już niewypłacalności dłużnika. Dlatego zgodnie z art. 127 ust. 3 Pr. upadł. i napr. bezskuteczne są w stosunku do masy upadłości zabezpieczenia długu niewymagalnego, a więc wynikającego także z przewłaszczenia na zabezpieczenie, dokonane przez upadłego w terminie dwóch miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Broniąc stanowiska, do którego odwołał się

skarżący należałoby zatem zgłosić co najmniej zastrzeżenie, że granicą czasową uzyskania daty pewnej w trybie art. 81 § 2 k.c. w celu skutecznego względem masy upadłości przewłaszczenia na zabezpieczenie jest termin wskazany w art. 127 ust. 3 Pr. upadł. i napr. Uznając – z podanych przyczyn – że nie jest to stanowisko zasadne nawet gdyby uwzględniało wspomniany termin dwóch miesięcy przez złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości, należało przyjąć, że umowa przewłaszczenia celu zabezpieczenia, o której mowa w art. 101 ust. 2 Pr. upadł. i napr. jest skuteczna względem masy upadłości tylko wtedy, gdy ma datę pewną w rozumieniu art. 81 § 1 k.c.

Z przytoczonych względów należało orzec, jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).